

BOSTON DESTANI'NİN ARKETİPSEL TAHLİLİ*

Archetypal Analysis of Boston Epic

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK**
Dr. Öğr. Üyesi Serdar Deniz ÖZDEMİR***

ÖZ

Destan, kolektif bilinç dışının yansıması olarak hayat bulan anlatı türlerinden biridir. Çok boyutlu yapıyla kültürün bütün katmanlarına ilham veren edebî bir varoluş biçimidir. Sahip olduğu sembolik öğeler vasıtasıyla gerçek ve hayal düzleminde sentezlenen pek çok düşünceye katkı sunar. Bu bağlamda Kırgız Türklerine ait olan Boston Destanı da psikolojik/sembolik yapısıyla imgesel bakımdan bilince sirayet edebilecek bir güç taşımaktadır. Boston Destanı, kadim bilgeliği yansıtan oldukça önemli arketipsel-sembolik veriler ihtiva etmektedir. Boston adlı sembolik kahramanın kendiliğe ulaşma serüveninin psikomitolojik bir evren içerisinde anlam bulduğu destanda, varlığa/insana ait kozmik düşüncelerin de yer aldığı görülür. Bu düşünceler, erginleşme sürecine yön veren arketipler ile birlikte ruhsal bakımdan yeni bir dünya tasarımına imkân vermektedir. Kahramanın erginleşme yolculuğu monomitin çekirdeği olarak anılan ve Joseph Campbell tarafından sistemli hâle getirilen “ayrılma-erginleşme-dönüş” aşamaları ile uyumludur. Destanda kahramanın olağanüstü doğumunda Türk kültüründe oldukça önemli bir yere sahip olan Umay Ana belirir. Ad koyma merasiminde ise Hızır, ruh/beden tasavvurunu açığa çıkaran bir fonksiyona sahiptir. Bu varlıkların görünümü, destanın mitolojik/sembolik yapısına önemli bir değer katmaktadır. Boston’un birçok destan kahramanın gelişiminde olduğu gibi, kahramanlık mitosunun yapısına uygun olarak olağanüstü bir şekilde doğup büyüdüğü görülür. Ad aldıktan iki gün sonra konuşmaya başlar, üçüncü gün yürür. Bir müddet sonra yetişkin insan seviyesine gelir. Bu durumun tanrısal kuta açık bir gönderme yaptığını söylemek mümkündür. Destanın henüz başında, ham bir varoluş biçimi ile temsil edilen kahraman, maceraya çağrının gereğine uygun olarak sembolik bir serüvene doğru yol alır. Ayrılma aşamasında Karaboz At adıyla anılan ve yüce bireyin güçlü bir yansıması olan atı elde edip sembolik eşiği geçer. Serüvenin en zorlu yönlerinin temsilcisi olan erginleşme aşamasındaki sınama sahneleri içerisinde, kahramanın ikiz kız kardeşi Karaçay hileci bir figür olarak belirir. O, kendi çıkarları için kardeşini ve milletini yok oluşturan olumsuz bir figürdür. Kahraman, ikiz kız kardeşinin baskılayıcı etkisine rağmen erginleşme yolculuğunu sürdürür. Boston, ruhsal gelişim sürecinde bilincinin tamlığa erişmesine destek verecek olan kadınlarla evlenir. Sonunda atının da yardımıyla, karanlığın bütün tezahürleri ile mücadele ettikten sonra erginleşme sınavını kazanır. Zıtlık/bütünlük düşüncesinden ilham alan yaşam sınavında kendiliğe ulaşır. Ayrıca mitik varoluş unsurlarının en saf hâlini temsil eden abıhayatı elde edip sonsuz bilince kavuşur. Geri döndüğünde kardeşini hak ettiği biçimde cezalandırır. Yok oluşun kıyısında bulunan millete dirlik getirerek hanlara has kutlu görünüşüyle gelecek kuşaklara erdemli bir miras bırakır. Bütün bu sahneler içerisinde yer alan öğeler sembolik bakımdan oldukça değerlidir. Bu öğelerin çözümlenmesi, bazı evrensel değerlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu düşünce doğrultusunda, makalede Boston Destanı, sembolik-mitolojik bakış açısı ile arketipsel çözümleme yöntemi bağlamında tahlil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Destan, arketip, sembol, Boston Destanı, tahlil.

ABSTRACT

The epic is one of the narrative genres that comes to life as a reflection of the collective unconscious. It is a literary form of existence that inspires all layers of culture with its multi-dimensional structure. It contributes to many thoughts synthesized on the real and imaginary plane through its symbolic elements. In this context, Boston Epic, which belongs to the Kyrgyz Turks, has a power that can spread to the consciousness in terms of imagination with its psychological / symbolic structure. The Boston Epic contains very important archetypal-symbolic data reflecting ancient wisdom. It is seen that cosmic thoughts belonging to being / human are also included in the epic, where the adventure of the symbolic hero named Boston finds meaning in a psycho-mythological universe. These thoughts, together with the archetypes that direct the maturation process, allow for a

* Geliş tarihi: 12 Ekim 2020 - Kabul tarihi: 02 Mart 2021
Şimşek, Esmâ; Özdemir, Serdar Deniz. “Boston Destanı’nın Arketipsel Tahlili” *Milli Folklor* 129 (Bahar 2021): 58-71

** Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ/Türkiye, esmsimsek@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0645-6178.

*** Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Zonguldak/Türkiye, serdardenzozdemir@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2389-2940.

spiritually new world design. The hero's journey to maturity is in line with the stages of separation-maturation-return, referred to as the core of the monomite and systematized by Joseph Campbell. In the epic, Umay Ana, who has a very important place in Turkish culture, appears in the extraordinary birth of the hero. During the naming ceremony, Hızır has a function that reveals the imagination of soul / body. The appearance of these beings adds an important value to the mythological / symbolic structure of the epic. Boston appears to be born and raised in an extraordinary manner, in accordance with the nature of the heroic myth, as in the development of many epic heroes. He starts talking two days after he gets his name and walks on the third day. After a while, he becomes an adult human. It is possible to say that this situation makes a clear reference to the divine sacred. At the very beginning of the epic, the hero, who is represented with a crude form of existence, takes a symbolic adventure in accordance with the call to adventure. During the separation phase, he obtains the horse called Karaboz At and is a powerful reflection of the supreme individual and crosses the symbolic threshold. The hero's twin sister, Karaçaç, appears as a trickster figure in the test scenes that represent the most challenging aspects of the adventure. She is a negative figure that drags her brother and nation to annihilation for her own interests. The hero continues his journey to maturity despite the suppressive influence of his twin sister. Boston marries women who will support the fullness of consciousness in the process of spiritual development. Finally, with the help of his horse, he wins the maturity test after struggling with all the manifestations of darkness. Inspired by the contrast / completeness thought, he reaches the self in the test of life. In addition, he attains eternal consciousness by obtaining abihayat (the fountain of youth) that represents the purest form of mythical elements of existence. When he returns, he punishes his sister as she deserves. He brings vitality to his nation on the verge of extinction and leaves a virtuous legacy to future generations with its blessed appearance unique to khans. The elements included in all these scenes are symbolically very valuable. Analyzing these elements will provide a better understanding of some universal values. In line with this thought, in this article, the Boston Epic has been analyzed in the context of the symbolic-mythological perspective and the archetypal analysis method.

Key Words

Epic, archetype, symbol, Boston Epic, analysis.

Giriş

Sözlü geleneğe bağlı edebî ürünlerden biri olan destan, arketipsel sembolleri güçlü bir şekilde yansıtan ve toplumun düşünce yapısını ortaya koyan kültürel değerlerin başında gelir. Destan, epik muhtevası ve mitik öğelerden beslenen yapıyla ruhsal süreçlerin en berrak hâlini bilince ulaştırır. Özünde, insanın kaos-kozmos, varlık-yokluk, madde-mana algısına dair önemli bilgiler barındırmaktadır. Mevcut bilgilerin kolektif bilinç dışına ait veriler tarafından yönetildiği düşünüldüğünde, destanların arketipsel sembolizm açısından çözümlenmesi gerektiği aşikârdır. Çünkü “töz”e ve “ilk form” a doğrudan gönderme yapan arketipler, Jung’un belirttiği üzere Tanrı, insan ve kozmos arasındaki derin ilişkiler bakımından, atalardan kalma zengin bilgi hazineleridir. Bu hazineyi açmak, onu yeni bir yaşama uyandırmak, bilinçli bütünleştirmek, insan yalnızlığından kurtarıp, sonsuz kozmik sürece katmak âdeta bir yaşam biçimidir (2006: 52). Bu bağlamda Boston Destanı, psikolojik/sembolik yapıyla arketipsel bakımdan tahlil edilmeye değer bir potansiyel taşımaktadır.

Kırgız Türklerine ait bir anlatı olan Bostan Destanı, zengin motif yapısı ile sembolik yönden oldukça değerlidir. Destanın muhtevasında masallara ait unsurlar da bulunmaktadır. Bu bakımdan “*masalların bilinçdışının en saf formlarını açığa çıkaran*” (Von Franz 1996: 1) yönlerinden ilham almaktadır. Destan aynı zamanda kolektif Türk muhayyilesinden beslenen kadim bilgeliliğin ürünüdür. Metnin kurgusal evreninde yer alan imgeler, milletin kültürel belleğine de ışık tutmaktadır. Kahramanın sembolik serüvenini odağa alan arketipsel çözümleme yöntemiyle bu imgeler daha iyi anlaşılacaktır. Bu yaklaşım doğrultusunda, makalede Boston’un sembolik yolculuğu; Joseph Campbell’ın, “*ayrılma-erginleşme-dönüş*” (2010: 42) olarak sistemli hâle getirdiği yöntemine uygun olarak

ele alınmıştır. Ayrıca destanda yer alan arketipsel öğeler, monomitin çekirdeğini teşkil eden bu sistem dâhilinde incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Bu çalışmaya esas alınan metin, Kırgız Destanları 7 adıyla 2009 yılında Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan kitapta yer alan destandır (Yıldız 2009).

Boston Destanı, mitik özellikler taşıyan bir kahraman etrafında anlam bulan önemli bir eserdir. Destan, olağanüstü bir doğumla dünyaya gelen Boston adlı kahramanın hem iç hem dış düşmanlarla mücadelesini anlatır. Bu bağlamda Boston'un ikiz kız kardeşi Karaçaç, kahramanın karşısında hileci figür olarak belirir. Boston, mücadeleleri sırasında devlere karşı durur. Sıra dışı güçleri olan hayvanlarla savaşır. Sembolik yolcuğu sırasında tamlık/bütünlük prensibine uygun olarak kendi varoluşuna uygun kadınlarla evlenir. Destanın sonunda, büyük bir çabanın ardından abıhayata kavuşur. Böylece çok uzun bir hayata erişir. Halkına dirlik getiren bir hükümdar olarak da kolektif muhayyilede yerini alır.

Boston Destanı'nın arketipsel olay örgüsü içerisinde ilk varoluş biçimi kutsala gönderme yapan olağanüstü bir doğumla başlar. Bu sahne içerisinde "yüce ana"yı temsil eden "Umay Ana"nın görüntüsü de mitolojik sistem dâhilinde sembolik bir değer taşımaktadır.

1.1. Kutsal/Olağanüstü Doğum: Yüce Ana Arketipinin ve Umay Ana'nın Sembolik Tezahürü

İnsan, varoluşun sonsuz görünümü içerisinde muazzam güce sahip ahenkli bir evren prototipidir. Düşlemin ve düşüncenin bütün yayılımlarında dünyayı değiştirebilecek ve dönüştürebilecek pek çok meziyete sahiptir. İnsanın bu yüce vasıfları, destanlarda genellikle olağanüstü şekilde doğan sembolik bir kahramanın şahsında temsil edilir. İmgesel potansiyeliyle hayalin çok ötesinde işler başaran Boston'un dünyaya gelişi de bu bağlamda önemli bir görünüm arz etmektedir.

Boston Destanı'nda anlatıldığına göre Kırgız yurdu Karaca Dulay hükümdarı Buuba Han, çocuksuzluk derdiyle mustarıptır. Tıpkı Dede Korkut Hikâyeleri ile halk hikâyelerinde olduğu gibi bu derdine çare bulmak için adak adar, toy toplar. Halkı el kaldırır, dua eder. Ak bir bulut içinden çıka gelen aksakallı ihtiyar duaya katılır. Sonunda Han'ın karısı Kanışa hamile kalır (Yıldız 2009: 24-25). Kanışa, gebeliği sırasında ayı, kurt ve kaplan yüreğine aşerer (Yıldız 2009: 27-28). Kurt; devlet, hükümdarlık, egemenlik, yiğitlik, güç ve özgürlükle ilişkilidir. Kaplan, Türk kabilelerinin ve yiğitlerinin (alp) en eski tözlerindedir. Ayı ise kaba kuvvetin sembolüdür (Çoruhlu 2011: 156-157; 160-161; 163). Arketipsel açıdan yaşamın sonsuz enerjisini temsil eden sembolik hayvanlar vasıtası ile henüz doğum gerçekleşmeden evvel kahramanın psişik gücü hakkında ipucu verilir. Doğum sahnesinde ise Türk kültüründe oldukça önemli bir varlık olan "Umay Ana" belirir. Bu dişil ruh, arketipsel sembolizm bağlamında anne arketipinin açık bir yansımasıdır.

Yüce/Kutsal anne, sahip olduğu sembolik özelliklerle bilinci farklı şekillerde etkileyen arketipsel öğedir. Aynı zamanda "anne imgesi bilinç dışını temsil eder." (Jung 2015: 33). Tabiatın pek çok gizemine sahip olan bu figürün doğurgan yönü, onu değerli bir konuma ulaştırmıştır. Mucizeler barındıran dişil enerjisi ile birlikte anne besleyici ve bütünlüleyicidir. Ayrıca insanın en değerli barınağıdır. Bundan dolayı düşlerin odak noktasında yer alır. Varoluşu olumsuz etkileyen pek çok etkenin bertaraf edilmesinde asli rol oynayan yüce ana (korkunç, yıkıcı, mahvedici yönleri de olmakla birlikte) çoğunlukla şefkatli, koruyan, besleyen, yaşam gücü veren (Gökeri 1979: 27) özellikleriyle bilinç dışı içerikte ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bilgeliğin bilince yansıyan yönünü temsil etmektedir. "Annenin bilge öğüdü ve doğanın her varlığa sınırlar koyan acımasız yasaasını insan mutlaka dikkate almalı, dünyanın zıt güçler dengede tutulduğu için var olduğunu asla unutmamalıdır." (Jung 2009: 32). Bütün bu vasıflarıyla yüce ana, saf bilinç dışı ürünü olan halk anlatılarında açık bir şekilde yer alır.

Boston Destanı'nda, doğumun zorlu görünümü içerisinde ölüme yaklaşan Ka-nışa'nın ve doğacak çocuğun/çocukların kurtarıcısı olarak ortaya çıkan Umay Ana, otağda bulunan ebelerin şaşkın bakışları arasında gebenin karnını üç kere sıvazlamak su-retiyle ikiz çocukların dünyaya gelmesine yardımcı olur (Yıldız 2009: 32). Destandaki bir başka doğum sahnesinde;

Asa tutup elinde
Tespîh asıp boynuna
Bembeyaz giysi giymiş
Ak saçlı kocakarı geldi
Umay Ana olduğunu
Hiç kimse anlamadı (Yıldız 2009: 416).

şeklinde tasvir edilen Umay'ın elinde asa ile görünmesi dikkat çekicidir. Çünkü asa, hü-kümdarlık ve toplumsal hiyerarşinin evrensel sembolüdür (Ersoy 2000: 323). Aynı za-manda hayat ağacı ile bütünleşik, kâinatın kozmik gücünü temsil eden bir nesnedir. Ak renkle anılan imgesel ifadesi ise onun bilgi ile bağlantılı olduğunu gösterir. Fuzuli Bayat'ın belirttiğine göre Umay, anlam çerçevesi bakımından ruh, ben, göbek, rahim, koruyucu melek, ikiz, kuş vd. gibi varlık ve kavramlarla ilişkilidir (Bayat 2012: 63). Bu bağlamda destan, anne arketipini evrensel sembollerle birlikte bilince ulaştırmaktadır.

Destanda olağanüstü doğumun hemen ardından, çocuklara ad koymak için Buuba Han tarafından geleneklere uygun olarak toy düzenlenir (Yıldız 2009: 37). Ad, madde/mana âlemine anlam katan bir değerdir ve bu açıdan varoluşun en önemli simgesel ifadesidir. “İsim koymak ‘mitolojik/ideolojik bir eylemdir; ismiyle biliniyor olanın (ismi koyanla ilişkisi içinde) öyküsünü de biliyor olmak demektir.” (Saydam 2011: 40). Ad koyma merasimi sırasında yüce birey arketipinin en önemli temsilcilerinden Hızır, bulut-ların arasından çıkagelir. Destanda;

Erkek çocuğun maharetli olsun,
Boston diye adı olsun,
Ömrü uzun, sağlıklı olsun
Kuvveti güçlü alp olsun.
Kızının adı Karaçaç,
Akli herkesten fazlaca
Hareketi ondan başka türlü,
Her yönden tam olsun (Yıldız 2009: 39).

sözleriyle çocukların ismini verir. Onlar için dua eder. Böylece her iki kahramanın ruh/be-den bütünlüğünün sağlanmasında hem özü hem de toplumu işaret eden bir farkındalık meydana gelir.

Boston, ad aldıktan iki gün sonra konuşmaya başlar, üçüncü gün yürür. Öylesine iştahlıdır ki altı kuzunun etini bir oturuşta yer, doymaz. Dokuzuncu ve onuncu gün ken-dince oynamaya başlar. Bir aylık olduğunda obadaki çocuklara karışır. Bir müddet sonra da yetişkin olur (Yıldız 2009: 40). Boston'un sıra dışı gelişimi, birçok destan kahramanın gelişimine benzer şekilde tanrısal kuta gönderme yapmakta, kahramanın mitolojik gücün bir temsilcisi olduğunu da ortaya koymaktadır. Kut sahibi Boston, öz beninin sembolik değeriyle kendiliğe ulaşması gereken bir kahramandır. Ancak bunun için kutsal eşige ilk adımını atmalı, yaşamın sıradanlığından sıyrılıp kozmik bilince doğru yol almalıdır.

1.2. Ayrılma: Boston'un Kutsal Eşiğe İlk Adımı

Sembolik serüvenin ilk adımı olarak kabul edilen ayrılma, kahramanın kutsal yaşam enerjisinin bulunduğu noktadan başka bir noktaya doğru hareketidir. “Ayrılış, kahrama-nın ruhsal yaşam gücünün ortam değiştirmesidir. İçinde bulunduğu yaşamın durgun ve kısır bir hâle gelişi, artık ona bir şeyler vermemesi, kahramanı buna iter ve yeni bir se-rüvene atılmaya zorlar.” (Gökeri 1979: 63). Halk anlatılarında her ayrılış kutsal bir çağrı

ile başlar. Bu çağrı ile kahraman, “bireyleşme/bireyleşim süreci” olarak adlandırılan bir yolda ilerler. Bireyleşme, bir bakıma insanın varlığında gizli olan özüne ulaşmasıdır. Madde ve mana âleminin sırları içerisinde dairesel bir hareketle yol alan kahraman, sonunda ruhi bir tekâmüle erişir. Tasavvufta insan-ı kâmil olarak nitelenen bu üstün vasıf, arketipsel anlamda birlik/bütünlük prensibini yansıtır. Böylece ham olan pişer ve pek çok bakımdan ilham kaynağı hâline gelir. Boston Destanı’nda da kahramanın bireyleşim sürecine uygun bir şekilde kendi iç benine doğru yol aldığı görülmüştür.

Başlangıçta olağanüstü, ancak kontrolsüz bir güce sahip olan Boston, henüz tamlığa ulaşmamış ruhu ile halkını çaresiz bırakacak olumsuz davranışlarda bulunur. Ülkesindeki atları ve tosunları telef eder. Hiddetlendiğinde hayvanları birbirine çarpıp canlarını çıkarır (Yıldız 2009: 41). Sonunda öz yurdunda rahatı bozulan insanlar umutsuz bir varoluşa sürüklenir. Bir müddet sonra destanda Boston’un hileci bir varoluşla bütünleştiği görülen ikiz kardeşi Karaçaç; sağ bacağına altın bir yüzük, kanadına ise dört köşeli bir muska takılmış ak kuğu aracılığı ile Kadamış Han’ın kızı Cezbilek’in Boston’a nişan gönderdiğini ve onu çağırdığını haber verir (Yıldız 2009: 43-45). Kuğu; saflığı, güzelliği ve zarafeti simgeleyen sembolik bir canlıdır. Altın yüzük ise evrensel anlamda sevgi/evlilik alametidir. Karaçaç, kendi emellerine engel teşkil eden Boston’u maceraya sürükleyen figür olarak belirir. Boston, Karaçaç’ın fikri ile Cezbilek’e kavuşmak amacıyla sembolik bir yolculuğa hazırlanır (Yıldız 2009: 59-62). Bir eş/kadın için çıkılan yolculuk, bütünlüğe ulaşmaya çabalayan ruhun ifadesidir. Çünkü insanın tamlığa erişebilmesi, eksik olan yanlarını tamamlamasıyla mümkündür. Boston, bu bilinçaltı farkındalığı içerisinde, kutsal eşiğe doğru yol alır.

Erginleşme yolculuğunun hemen başında, kahramanın sınavlar dünyasına erişebilmesi için kutsal eşiği geçmesi gerekir. “*Eşiğin aşılması evrensel kaynağın kutsal alanına atılan ilk adımdır*” (Campbell 2010: 98). Boston’un sembolik serüveninde eşik, Karadağ’ın bağrında doğan Karaboz At’ın varoluşunda şekillenir. Destanda:

Koşuşuna yel yetişmez

Yayla atılan ok yetmez

Koşturursan Karaboz

Kanatlı kuşla yarışır (Yıldız 2009: 57).

şeklinde tasvir edilen Karaboz At, kahramanın sembolik serüveninde hem bilinç dışını hem de bilincini temsil eden bir canlıdır. Bundan dolayı Boston, kendiliğe ulaşmasında ona yol gösterecek olan Karaboz At’a sahip olmalıdır. Destanda kahraman, büyük bir mücadelenin ardından atı elde eder. Böylece eşiği geçer ve sembolik yolculuğun erginleşme aşamasına ulaşır.

1.3. Erginleşme: Sınavlar Yolu

Erginleşme, sembolik serüvenin en önemli halkasıdır. Kahramanın kendiliğe ulaşma yolculuğunda pek çok engel ile sınındığı bu aşama yaşamın sembolik bir sentezidir. Burada karşılaşılan engellerin muhakkak suretle aşılması gerekir. Aksi halde kahraman başarısız olacak ve bireyleşim hüsrana sonuçlanacaktır. Kutsal eşikten ilk adımı atan Boston, kırk yiğidi ile yola çıkar ancak onları her seferinde ardında bırakır ve yola kendi başına devam eder (Yıldız 2009: 66). Çünkü “*savaşçıların ve şamanların erginlenmeleri bireyseldir ve onların imtihanlarında, mitler tarafından işlenen arketipsel senaryoyu takip edebiliriz*” (Eliade 2015: 139). Cesur bir ruhu ifade eden bu görüntü içerisinde kahramanın karşılaştığı ilk engel, Kadamış Han’ın ülkesinin sınırını korumakla görevli, olağanüstü güçlere sahip bir tilkidir (Yıldız 2009: 74). Türk kültüründe hile ve yalanla özdeşleşmiş olan bu hayvan, Boston Destanı’nda da olumsuz vasıflarıyla yer alır. Boston bu tilkiyi, atı Karaboz At’ın verdiği akılla yok oluşa sürükler ve yoluna devam eder (Yıldız 2009: 81). Bir müddet sonra karşısına Kadamış Han’ın bekçisi olan devasa bir kuş

çıkart (Yıldız 2009: 90). Yedi gün yer altında yedi gün yer üstünde avlanan bu yaratığı da büyük bir mücadelenin ardından alt eder (Yıldız 2009: 93). Üçüncü engel ise zehir ile kaplanmış bir yol şeklinde belirir. Zehri bertaraf etmek için Karaboz At, “yadacılık” gücünü kullanır, kuvvetli bir yağmur yağdırır. Böylece yol temizlenir (Yıldız 2009: 103-104). Boston’un, erginleşme yolculuğunda karşısına çıkan bu engelleri aşmasında Karaboz At, bilgeliğin bir sembolü olarak belirir.

Boston, yaşamın kutsal alanına doğru yaptığı yolculukta kendiliğe adım adım yaklaşır. Sevdiğine ulaşmak için karşısına çıkan bütün engelleri aşar. Sonunda Cezbilek’in yaşadığı, bahçesinde altın renkli pınar akan ak saraya ulaşır (Yıldız 2009: 111). Burası bir bilinçlenme mekânıdır. Aydınlığın hazzıyla Cezbilek’e varan Boston, ona kendini tanıtır ve iki âşık kavuşur (Yıldız 2009: 122). Bu kavuşmanın ardından kahraman, Kadamış Han’ın ülkesinde, sembolik yolculuğun akışına uygun olmayan bir şekilde uzun zaman geçirir. Bu noktada Karaboz At;

Erlığın var, aklın yok Boston,
Hiç kimse ile işin yok Boston.

Ana-babanı unuttun Boston,

Kalabalık halkın yok oluyor Boston (Yıldız 2009: 180).

sözleriyle, Boston’un içsel farkındalığa ulaşmasını sağlar. Böylece erginleşme aşamasında çağrının reddi sebebiyle meydana gelebilecek olumsuzlukların da önüne geçer. Atının sözleri üzerine harekete geçen Boston, geride hamile bir eş bırakıp atasının yurduna dönmeye hazırlanır (Yıldız 2009: 187). Ancak bu dönüş, sembolik yolculuğun son halkasını değil, yeni bir erginleşme serüvenini açığa çıkarmaktadır.

Boston Destanı’nda erginleşme, kahramanın iç benine ulaşmasında önemli rol oynayan, birbiriyle bağlantılı birden fazla aşama barındırmaktadır. Bu bağlamda geri dönen Boston, atasının yurdunu harap edilmiş hâlde bulur (Yıldız 2009: 197). Ülkesi dağılan, milleti sürülen kahraman ruhsal bir gerileme yaşar. Ancak bu noktada bilge bir öğüt onu tekrar harekete geçirir. Karaboz At’ın verdiği akıl sayesinde psişik enerji ile dolan Boston, halkını bulmak üzere oradan ayrılır. Kuzey’e doğru yaptığı yolculukta soğuk bir ülkede Aykan adlı bir hükümdara ve kızı Altınay’a rastlar (Yıldız 2009: 209). Güney’e doğru yaptığı yolculukta ise sıcak bir ülkede Künkan adlı bir hükümdara ve onun yüzü güneşe benzetilen kızı Kümüşay’a denk gelir (Yıldız 2009: 216). Boston bu kızlarla nikâhlanır ve sembolik seyahatinde farklı bir erginleşme sürecine ulaşır. Tüm bu sahneler içerisinde “kuzey-güney”, “ay-güneş” ve “altın-gümüş” gibi sembolik unsurlar dikkatleri çeker. Destanda gümüş ve altın, zıtlık-bütünlük prensibi dâhilinde farklı sembol katmanlarında yer almaktadır. Bununla birlikte ay, kuzey ve gümüş birbirleriyle ilişkili, yatay boyutta yer alan dış karakterli unsurlardır. Bunlar ayrıca suyun, yağmurun, kadının, doğurganlığın ve soğüğün temsilcisidir (Eliade 2005: 188-189). Kahramanın sembolik yolculuğunda karşılaştığı bu sembolik öğeler, karanlığı çağrıştıran yönleriyle bilinçaltına gönderme yapmaktadır. Nitekim konuya gümüş özelinde bakılacak olursa bu metalin ak renk ile imgelenmesine rağmen kararlamaya müsait bir yapısı vardır. Bundan dolayı gümüş ve kara kelimeleri bilinçaltının el değmemiş karanlık tarafını sembolize etmektedir (Özcan 2003: 81). Boston’un zihninin aydınlık tarafları ise “güneş, güney ve altın” şeklinde belirir. Bunlar dikey boyutta yer alan eril karakterli unsurlardır. İmgesel bakımdan ateş, sıcak, güç, kuvvet ile bağlantılı yönleri kahramanın özünde taşıdığı enerjiyi yansıtmaktadır. Güney, sıcaklık ve ateşle ilişkili bir yöndür. Burada dikkat çekici bir şekilde kahramanın zihni sürecinde altının güçlü bir simgesel değeri bulunmaktadır. Simyada güneşin yeryüzündeki temsilcisi olan bu metal aynı zamanda “dünyanın karanlığına hapsedilmiş olan tinin imgesidir. Yani, insanoğlunun kendisini içinde bulduğu, acı çektiği ve kurtarılmak istediği maddeye yansıtılan göreceli bilinçsizlik durumudur” (Saltık 2005: 72).

Boston, içinde bulunduğu kargaşadan ve bilinçsizlik halinden kurtulmak için üzerine yüklenen “ideal kahraman” rolüne uygun olarak “Altınay ve Kümüşay” ile birleşir ve tamlığa bir adım daha yaklaşır. Bir müddet sonra da onları ardında bırakıp sembolik yolculuğuna kaldığı noktadan devam eder.

SEMBOL	SEMBOLİK ANLAM	BOSTON’UN ZİHNİ SÜRECİ
AY KUZEY GÜMÜŞ	<i>Pasif, Dişil, Yatay, Soğuk, Durgun, Su, Karanlık, Gece, Siyah, Kara-Ak-Gri</i>	<i>Kaos Bilinçsizlik Bilinçaltı</i>
GÜNEŞ GÜNEY ALTIN	<i>Aktif, Eril, Dikey, Sıcak, Canlı, Ateş, Aydınlık, Gündüz, Kızıl-Sarı</i>	<i>Kozmos Bilinç parlaması Bilinç</i>

Tablo: Sembollerin Anlam Katmanları

Erginleşmenin zorlu doğası içerisinde yol alan Boston’un seyahatinin bundan sonraki kısmında ikizi ile yüzleşeceği bir aşama meydana gelir. Yolculuğu sırasında bir deve çobanı ile bir yıllık çobanına denk gelen Boston, onlardan Kanışa’nın halkına ihanet ettiğini, bir başka ülkenin hanı Ayşakan ile anlaşıp yurdunu yağmalattığını ve onunla evlendiğini öğrenir (Yıldız 2009: 224-225). Çoban, halk anlatılarında genellikle sembolik değer olarak doğayı bir uzlet mekânı olarak sahiplenen mistik bilge şeklinde belirir. Boston Destanı’nda ise bir haberci görevindedir. Çobanlardan aldığı bilginin yarattığı karamsar ruh hâli ile yoluna devam eden Boston bir müddet sonra Kanışa’ya ulaşır ve onunla yüzleşir. Ancak Kanışa, hakkında söylenenleri inkâr eder, iftiraya uğradığını bildirir ve ağır bir hastalıkla mücadele ettiğini söyler (Yıldız 2009: 237-238). Boston, ikiz kız kardeşine inanır ve onu iyi edeceğini düşündüğü abihayâtı bulmak üzere erginleşme yolculuğunda son bir aşamaya ulaşır. Sonrasında karanlığın ve kötülüğün en büyük temsilcisi olan devlerle büyük bir mücadeleye girişir ve nihayetinde hayat suyuna erişir. Dönüşünde anne babasına kavuşur, onlardan Kanışa’nın ihanetini öğrenir. Kardeşini hak ettiği cezaya çarptırdıktan sonra ülkesini eski görkemine kavuşturur. Sonunda tekâmül etmiş ruhu ile milletine önderlik eden büyük bir kahraman olarak uzun bir ömür sürer.

1.3.1. Yüce Birey Arketipi: Karaboz At’ın Sembolik Görünümü

Arketipsel sembolizmde yüce birey, kahramanın ussal yönünü temsil eden bilge bir varlık olarak belirir. Halk anlatılarında çoğu zaman aksakallı ihtiyar, Hızır, pir, veli, evliya vd. gibi şekillerde ortaya çıkar. “Kahramanın yolculuğunun ilk karşılaşması, macerayı aşacağı ejder güçlere karşı tılsımlar sağlayan, koruyucu bir figürle olandır” (Campbell 2010: 84). Akli ve yol göstericiliği ile erginleşmede rol oynayan varlıkların tamamı bu arketip ile doğrudan bağlantılıdır.

Boston Destanı’nda, yüce birey arketipinin bir yansıması olarak kahramanın doğumunda ve ona ad konulmasında Hızır’ın önemli bir fonksiyonu vardır. Bununla birlikte yüce bireyin aslı görevi olan yol gösterme/kendiliğe ulaştırma işlevi destanda Karaboz At’ın varlığında temsil edilmektedir. Bu yönüyle at, Boston’un âdeta ruhsal ikizi gibidir, onun varoluşunun iz düşümüdür. Ayrıca eksik olan yönlerinin tamamlayıcısıdır. Destanda;

Kendi hayvan olsa da
İnsandan fazla aklı var
Olup duran işleri
Önceden biliyor,
Sezgisi var (Yıldız 2009: 161).

şeklinde tasvir edilen at, konuşma yetisi ve ussal gücüyle eksiksiz bir varlıktır. Karaboz At, Boston'un karşılaştığı güçlükleri bertaraf etmesinde oynadığı rolle, kendiliğin açık bir ifadesidir. Bu bağlamda Karaboz At'ın olağanüstü güçlerinden biri, Türk kültüründe değerli bir yeri olan “yadacılık” şeklinde belirir. Yadacının, “yada” denilen taş ile mevsimleri değiştirdiğine, yağmur, kar, dolu yağdırdığına, fırtına çıkardığına inanılır. Bahsedilen taş canlı bir cisimdir. İnsan kafasına benzer, yüzü gözü kulağı açık açık görülür (İnan 2006: 163). Karaboz At, Boston'un düşmanlarına karşı fırtına çıkarır, güneşin önünü bulutlarla kaplar, yağmur yağdırır (Yıldız 2009: 78). Bu kozmik gücüyle mitik dönemden kalma yüce bir bilinç unsurudur.

Destanda anlatıldığı üzere sembolik seyahatin bir halkasında Boston ile beraber yol alan Karaboz At, atalarının yaşadığı Karadağ'da bulunan mağaraya ulaşır (Yıldız 2009: 193). Burası, arketipsel sembolizmde balinanın karnı olarak adlandırılan bir erginleşme mekânıdır. “*Büyülü eşikten geçişin bir yeniden doğum alanına geçme olduğu fikri, dünyanın her yerinde rahim imgesi olan balina karnıyla simgelenmiştir*” (Campbell 2010: 107). Karaboz At, balinanın karnı olarak nitelenen mağarada atasından kendisine miras kalan altından bir at başını yutar, bu sayede iki kat güçlenir (Yıldız 2009: 194). Yüce birey olarak çıktığı yolculukta, kendi öz benliğinin tekâmülünde önemli bir aşama kaydeder. Atalarının yurdundan ayrılırken de Boston'dan mağaranın ağzını sağlam bir şekilde kapatmasını, buraya bir daha insan veya hayvan kimsenin girmemesi gerektiğini söyler (Yıldız 2009: 194). Çünkü ilksel mağara onun bilinç dışını temsil eden bir mekândır. Böylece varoluşunun sırrını sonsuza dek güvence altına alır.

Yüce birey pek çok açıdan kahramanın çıktığı sembolik serüvende dengeleyici bir güçtür. Nitekim kahramanın bilinç dışında oldukça önemli yeri olan gölgenin kontrol altına alınmasında ve animanın kişiliğe yön veren etkilerinin tanınmasında rolü büyüktür. Bu bağlamda Karaboz At, Boston'un animasını temsil eden ikizi Karaçaç'ın bütün hilelerine karşı onu korur. Gölge figür olarak beliren devlerin yok edilmesini sağlar. Böylece olumsuz arketipsel güçlerin sebep olacağı olası bir kişilik bölünmesine karşı Boston'u savunur. Sonuç olarak Karaboz At, ulu rehberin erginleyici potansiyeline uygun olarak, Boston'un benliğinin olumlu bir varoluşa ulaşmasını sağlayan muhteşem bir arketipsel unsur olarak belirmektedir.

1.3.2. Anima: Mitolojik İkiz Kız Kardeşin Sembolik Görünümü

Jung psikolojisinde anima, erkeğin ruhundaki dişil/kadın özelliği ifade eden arketiptir. Sembolik serüvenin pek çok aşamasında bilince etkisi oldukça güçlü olan anima, benliği dengeleyen yönüyle tamlık/bütünlük prensibiyle uyumludur. Ancak çoğu zaman mantıksız davranışlara (Jung 2006: 258) ve kişilik çatışmasına sebep olur. Kahraman, animasının yarattığı kargaşa ortamına uyum sağladığı ve onun negatif etkilerini bilincinden uzaklaştırdığı takdirde kendiliğe doğru yol alır. Aksi durumda ruhsal süreç sonsuz bir kaosa doğru sürüklenir. Halk anlatılarının sembolik evreninde “*anima, güzel bir yaratık, tanrıça, cadı, melek, cin, dilenci, kadın, yakın arkadaş, Amazon vb. gibi belirebilir.*” (Jung 2006: 72). Boston Destanı'nda ise anima, kahramanın ikiz kız kardeşi Karaçaç'ın şahsında hayat bulan oldukça güçlü psikomitolojik bir figürdür.

Boston Destanı'nın epik kurgusu dâhilinde aklın ve bilgeliğin temsilcisi olan Karaçaç, Boston'un varoluşsal açıdan tamamlayıcısı gibi görünür. Ancak o, üstün zihinsel yeteneklerini kendi çıkarları için kullanan ve bu doğrultuda kardeşini ve milletini yok oluşturan olumsuz bir kahramandır. Karaçaç, hile ve yalan ile Boston'u kargaşaya sürükleyen (kaotik) bir figürdür. Yalanlarına, hilelerine, bencilliğine ve diğer olumsuz yönlerine rağmen Karaçaç'ın eylemlerinin Boston'un bilincinin aydınlanmasına katkı yaptığını söylemek de mümkündür. Çünkü anima, doğrudan sınavlar dünyasını şekillendiren

bir arketiptir. Anımanın etkilerine maruz kalmadan kahramanın kendiliğe ulaşması mümkün değildir.

Karaçaç, anımanın sembolik görünümünün yanı sıra “ikizler miti” ile de ilişkili bir kahramandır.

İkizler miti, Türk mitolojisinin en eski katmanlarından birisini oluşturmaktadır. Özellikle Yaratılış mitinde ikizler kültü oldukça güçlü bir şekilde yerini almıştır. Yaratılışta ikiliğin olması ya da birken iki olma düşüncesi ikizler mitini açıklamaktadır. Bu mitte hem benzerlik hem de zıtlık söz konusudur. Nitekim varoluş düşüncesinde de hem zıtlık hem de uyum yer almaktadır (Çetindağ Süme 2019: 223).

Karaçaç, Boston’un ussal varoluşuna aykırı eylemleriyle zıt bir imgelem dâhilince bilince ulaşmaktadır. Sembolik serüvenin sonunda Karaçaç’ın zihinsel alandan uzaklaştırılmasıyla, anımanın yıkıcı etkileri de bertaraf edilmiş olur.

1.3.3. Gölge: Sınavlar Dünyasının Devasa/Karanlık Figürleri

Kahramanın sembolik serüveninde gölge arketipinin belirmesi, mücadelenin en çetin aşamasının gerçekleşeceğini haber verir. Halk anlatılarında, düşlerde ve rüyalarda beliren gölge, insanın korkularını ve eksikliklerini temsil eden en zayıf/aşağı(lık) yanıdır. Kolektif bilinç dışına ait sembollerin güçlü bir taşıyıcısı olan gölgenin zorlu doğasıyla baş edebilmek için sağlam bir ruh ve mutlak adanmışlık gereklidir. Bu niteliklere sahip olan kahraman bilinçaltının karanlığı ile mücadeleye girer ve sonunda insan hayalinin sınırlarını zorlayan ruhsal bir olgunluğa erişir.

Gölge, “*Bireysel bilinç dışından da öte bir şeydir. Kendi zayıflıklarımız ve başarısızlıklarımız söz konusu olduğu sürece kişiseldir, ancak tüm insanlarda var olan ortak bir yön olduğu için kolektif bir olgu da denilebilir. Gölgenin kolektif yönü şeytan, cadı ve benzerleriyle dile getirilir*” (Fordham 2010: 65). Halk anlatılarında ayrıca dev, ejderha, canavar, yılan, cin, kötü ruh, hayalet gibi formlarda belirebilir. Boston Destanı’nda kahramanın gölgesi, kötülüğün evrensel temsilcileri olan devlerin şahsında sembolize edilir.

Destanda abıhayatı bulmak için bir müddet yol alan Boston, yol metaforuna bağlı olarak “giden gelmez yol”dan sonsuz bilincinin kaynağına doğru ilerler (Yıldız 2009: 243). “*Bu yoldan giden hiç kimse dönmemiştir. Ancak kahramanın kendini ispatlayabilmesi için bu yoldan gitmesi şarttır. Girdiği yolda birçok zor ve tehlikeli olaylar yaşayan kahraman bunların hepsinden kurtularak, içindeki korkuyu yenerek başarıya ulaşır*” (Şimşek 2017: 59). Bu noktada gidenin gelmediği yolun düşsellliği içerisinde ruh ya kemale varacak ya da hüsrana uğrayacaktır. Dolayısıyla serüven boyunca yapılacak seçimlerin psikolojik sonuçları kahraman açısından çok önemlidir. Bir süre sonra tekin olmayan bir muhitte devlerin anası yedi başlı Celmoğuz ile karşılaşır (Yıldız 2009: 247). Bu mitolojik bilinç dışı unsuru, yeraltına giriş yolunu tutan son derece kötücül bir yaratık olarak belirir. Destanda;

Oturup iğne saplar

Kalkıp ip çeker

Yer yarığını kapatıp

Bakır tırnaklı cadaloz orada oturur (Yıldız 2009: 249).

şeklindeki ifadelerde, Celmoğuz’un yeri/toprağı iğne ve ipele yamadığı anlatılır. Toprak anne rahminin doğurgan yönlerini temsil eden bir ögedir. Yerin yarığını kapatan Celmoğuz, bu sayede dişil varlığını toprak ananın bereketli varoluşuyla özdeş kılmak ister. Ayrıca bu eylemin mitolojik bir altyapısı bulunmaktadır. Toprakta/yerde bulunan yarıklık/delik, Erlik’in yeraltına gitmek için açtığı yarığın/deliğin bir görüntüsüdür. Bu yeraltı girişi toprakla bağı olan ihtiyar bir kadın tarafından kapatılır.

Genellikle yer altına girişin koruması kadına, üstelik ihtiyar kadına atfedilir ve toprağın karnıyla yaşlı kadının rahmi arasında bağ kurulması da tesadüfi değildir. Burada toplum hafızasında karakteristik ana-tarıca ve toprak-ana anatomilerinin ve fizyolojilerinin karşılaştırılmasından tebarüz eden farklı surette mitoloji yaratan durumları gerçekleştirmek için mükemmel bir imkân ortaya çıkarıyor (Sagalayev 2017: 40; 44).

Boston Destanı'nda yer yarığının kapatılması Celmoğuz'a yüklenen sembolik bir görevdir. Bu sırada Boston, erginleşme sürecine uygun olarak Celmoğuz'un karşısına çıkar ve bu olağanüstü yaratığın sahip olduğu yedi başın altısını kılıcıyla keser. Bunun üzerine yer yarığında aşağı inen Celmoğuz'un ardından da yeraltına yani bilinçaltına düşer (Yıldız 2009: 250). Bilinçaltının karanlığında yol alırken masalların olağanüstü yaratıklarıyla karşılaşır. Bunlar kahramanın erginleşmesine yardım eden mitolojik/sembolik figürlerdir.

Boston Destanı'nda sembolik yolculuğun erginleşme aşamasında kahramana psişik destek veren yaratıklar arasında Alp Kara Kuş'un önemli bir yeri vardır. Boston, bu kuşun yavrularına musallat olan ejderhayı öldürür (Yıldız 2009: 254-256.) Bunun üzerine Alp Kara Kuş da bir minnet ifadesi olarak olağanüstü güce kavuşması için Boston'u yutar ve geri çıkarır (Yıldız 2009: 263). Anlatıda yutma/yutulma, olağanüstü özelliklerle geri çıkarma/çıkma hadisesi, şaman inisiyasyonu içerisinde şamanın sembolik/psişik bakımdan yutulması-parçalanması ve arınmasına dair uygulamalarla paralel bir düşünceyi yansıtmaktadır. Nitekim doğum-yeniden doğum hadisesinin devamı olan parçalanma ve ruhlar tarafından yutulma ayini, şamanın ruhsal tekâmülüne imkân veren, maddi ve manevi varlığıyla bütünleşmesini sağlayan bir ritüeldir. Fuzuli Bayat'ın ifade ettiğine göre şaman adayının bedeni parçalanıp zihinsel açıklığa ulaştığında şaman olarak geri dönüş gerçekleşir (2006: 60). Alp Kara Kuş tarafından yutulup çıkarılan Boston da madde âleminde mana âlemine, bilinç dışının karanlığından bilincin aydınlığına sembolik bir geçiş yapar. Bu noktada erginleşme yolculuğuna devam eden Boston bir müddet sonra "Yer Dinleyen Mamıt" (Yıldız 2009: 271), "Uzağı Gören Mamıt" (Yıldız 2009: 277) ve "Gölü Avurduna Dolduran Mamıt" (Yıldız 2009: 279) isimleriyle anılan yaratıklarla karşılaşır. Yer Dinleyen Mamıt uzaklarda olanları/konuşulanları işitir. Uzağı Gören Mamıt dağların, ovaların ardını görür. Gölü Avurduna Dolduran Mamıt ise devasa cüssesiyle gölleri ve denizleri yutar, avurduna doldurur. Destanda bu sembolik figürlerin her biri sahip olduğu yetenekle Boston'un yardımcısı, onun gücünün sınırlı yönlerinin tamamlayıcısı konumundadır. Ayrıca devasa mitolojik yaratıklar genellikle kötülükte aşırıya giden devlerin yer aldığı anlatılarda ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda psikolojik bakımdan tiranlığın karşısında duran bir denge unsuru olduklarını söylemek mümkündür.

Bedeni tazelenmiş bir yaşam enerjisiyle dolan Boston yeraltında yoluna devam eder. Sonunda er meydanında bilinçaltının en karanlık ve en korkunç düşmanları olan devlerle karşılaşır. Boyu dağlara denk olan Akdev'i perişan eder (Yıldız 2009: 284-286). Akabinde Gök Dev, Kızıl Dev ve Kara Dev ile savaşır. Her birini mutlak bir yok oluşa sürükler (Yıldız 2009: 288). Bu sahnelerde devlerin varoluşunun renklerle anlam kazandığı görülür.

Ontolojik açıdan renkler, devlere isim olur. En güçlü ve en acımasız olanları hep kara renkle anılır. Bu renge sahip olanlar dünyaya sınırsız bir yıkım getirir. En zayıf devler ise çoğunlukla beyazdır. Sonra sırasıyla sarı-kızıl-mavi dev gelir. Kara dev, diğer devlere hükmetmesi ve kahramanın korkularını yansıtması bakımından zulmetin diğer adıdır. Burada bilinmesi gereken bir husus da bu renklerin gerçek anlamda devlerin fiziki formu ile ilişkisidir. Renklerin görünümü ile sembolik ve psikolojik değeri, devlerin ruhuna da sirayet etmiştir (Özdemir 2019: 408).

Boston, karşısına çıkan engelleri aştıkça kendiliğe yaklaşır. Ancak destanda hiçbir insanın yok edemeyeceği ifade edilen gölgenin en güçlü görünümü Çoyun Alp, Boston'un önünde büyük bir engel olarak durmaktadır. Tabiatın olağan görünümüne aykırı olarak kaos ile eşdeğer olan bu yaratık şöyle anlatılır:

Çoyun Kulak yaman alp
Göbeği demir köstek olan alp

...

Atsan, okun geçmez
Yaratılmış, Çoyun Alp.
Vursan, kılıç kesmez
Olmuş Çoyun Alp (Yıldız 2009: 289).

Boston, mamitlerin yardımıyla Çoyun Alp'in yaşadığı yeri öğrenir (Yıldız 2009: 291). Karaboz At'ın bütün uyarılarına rağmen, devin karşısına çıkar. Sahip olduğu silahlarla deve saldırır ancak ona hiçbir zarar veremez. Çoyun Alp ise Boston'u olanca gücüyle havaya kaldırır, onun bir pehlivan olduğunu anlayınca da "bana odun taşır" diyerek bir hendeğe kapatır. Sonunda Boston gibi bir yiğit bu acımasız yaratığın elinde esir olur (Yıldız 2009: 298-299). Çoyun Alp, gölge ile ilişkili tiran figürdür.

Tiranın şişirilmiş egosu, işleri ne kadar başarılı giderse gitsin kendisine ve dünyasına bir lanettir. İyice yılmış, korkuya kapılmış, her an çevresinin, öncelikle kendi içindeki ele geçirmeye karşı denetimsiz tepkilerinin yansımaları olan öngörülmuş saldırılarını karşılamak ve onlarla çatışmak üzere uyanık olan bu kendi kendine kazanılmış bağımsızlığın devi, dünyanın felaket habercisidir (Campbell 2010: 26).

Boston, kibirden gözü dönmüş bu acımasız yaratığa uzun yıllar hizmet etmek zorunda kalır. Günün birinde Çoyun Alp'in üvey kızı Kunduzay, nefret ettiği üvey babasının canının saklı olduğu yeri Boston'a bildirir (Yıldız 2009: 301). Demir evdeki demir sandıkta saklı yedi sandığın içinde Çoyun Alp'in yaşam sırrı bulunmaktadır. Kunduzay, devin nasıl yok edeceğini Boston'a şu sözlerle haber verir:

Son sandık kaldığında,
İçini açıp bakarsan
Yedi tane kara kuş yatar.
Kaçtırmadan hepsini tut.
Birini bırakmayıp kara kuşların,
Başlarını kopar at (Yıldız 2009: 305).

Destanda Çoyun Alp'in olağanüstü varoluşunun masallarda da sıkça rastlanan bir motif olan saklı can/dış ruh tasarımı ile desteklendiği görülür. "*Dış ruh, genelde olumsuz veya olağanüstü varlıkların ve kişilerin göreceli ölümsüzlüğünü ifade etmekte kullanılan ve bazı canlı/cansız varlıklarda, uzak, gizli, kapalı, ulaşılmaz mekânlarda tutulan bir olgudur. Barındığı şeyler de kuş cinsleri, diğer hayvanlar, bitkiler veya cansız varlıklardır*" (Duymaz 2008: 6). Boston dış ruhun saklı olduğu mekânı korumakla görevli devlerle büyük bir mücadelenin ardından demir eve girmeyi başarır. Demir sandıkları açıp kara kuşlara ulaşır (Yıldız 2009: 305). Tüm bu sınanma sahnelerinde yer alan unsurlar kahramanın bilinç dışını temsil etmektedir. Nitekim demir, sağlam yapısıyla koruyucu bir metaldir. Tanrısal bir kaynağa sahip olduğuna inanılır, bu bakımdan arındırıcıdır. Sandık, karanlık ile ilişkili bir nesnedir. "*Sandığa bazen insanların, bazen de devlerin ve caduların hapsedildiği görülmektedir.*" (İçel 2017: 72). Kuş ise ruhun sembolüdür. Sandıktaki kuşların kara renkle nitelenmesi devlerin kötülüğe bulanmış ruhlarını anlamlandırmaktadır. Ayrıca gölge/dev ilişkisi bağlamında kahramanın bilinç dışında gizli kalmış korkularının imgesel bir tezahürüdür. Boston, kara kuşların altısının başını koparır. Yedinci kuşu ise atının bütün uyarılarına rağmen canlı bırakır. Bu sembolik sahne içerisinde yedi sayı-

sının imgesel gücü de açığa çıkmaktadır. Yedi, hareket hâlindeki evrenin, uzayın ve zamanın temsilcisidir. Güneş'e aittir ve eril karakterli düşünce ile anlam kazanır (Ersoy 2000: 32). Annemarie Schimmel'in ifadesine göre; "7, 4 elementi kuşatan ve duysusal güçlere karşılık gelen maddi dörtlemeyle (hava = zekâ, ateş = istenç, su = duygular, toprak = ahlak) birlikte yaratıcı ilkelerin üçlülüğünü (aktif zekâ, pasif bilinçaltı ve iş birliğinin düzenleyici gücü) içerir" (2011: 140). Boston, sahip olduğu yüce kahraman rolüne uygun olarak bütün cesaretiyle Çoyun Alp'a karşı durur. Bu sırada Kunduzay, aklı temsil eden dişil enerjisiyle son kuşu da yok eder. Böylece devlerin ulusu Çoyun Alp'ın yeraltındaki karanlık hükümlerini son bulur (Yıldız 2009: 310-311). Boston ise gölgesi karşısında kazandığı zaferle ruh/beden bütünlüğü içerisinde kendiliğe bir adım daha yaklaşır. Destanın devamında Kunduzay ile evlenen Boston (Yıldız 2009: 313), bir zaman sonra abıhayatı bulmak üzere Alp Kara Kuş'un yardımıyla yeryüzüne doğru yol alır (Yıldız 2009: 321). Bu yolculuk onun arketipsel varlığını sonsuz bilince ulaştırarak olağanüstü bir güç taşımaktadır.

1.3.4. Sonsuz Bilinç: Abıhayat

Abıhayat, sembolik imgelemde bilincin sonsuzlukla ilişkili görünümünü temsil eden üstün bir değere sahiptir. Boston, bu değerini varoluşsal anlamına uygun olarak erginleşme serüveninin son safhasında abıhayatı bulmak için yola çıkar. Ancak bu uğurda birden fazla gölge figür ile karşılaşması gerekir. Önce suyun başını tutan tiran görünümündeki devleri yok oluşturma sürükler (Yıldız 2009: 330). Bu noktada devlerin suyun başını tutmaları sembolik bakımdan önemlidir. Yeryüzündeki bütün varlıklar, suyu kullanma hakkına sahiptir. Devlerin suyun başını tutmaları ise bu hakkın açık bir ihlalidir. "Allah'ın kanunları insanları su konusunda ortak kılmıştır. Semavi emirlere göre herkesin –din farkı gözetilmeksizin- suda eşit hakkı vardır. İslam hukukunda bu kural açık biçimde ifade edilir ve yalnızca harp halinde suyun tekelleştirilebileceği kayda bağlanır" (Pala 2010: 77). Suyun kullanım hakkını gasp eden devlerin karşısında Boston, kendine yüklenen kurtarıcı kahraman rolüne uygun hareket eder. Sonrasında abıhayatın bir nevi koruyucusu olan Zımırık kuşunu, atının da yardımıyla bertaraf eder (Yıldız 2009: 332-333). Böylece destanda;

Abıhayatta yıkanıp,
Kuruyan yerlere yayılsın,
Suyun kerameti pek çok,
İçip suya kanaanlar,
İyice yıkananlar,
Hayatı boyunca hasta olmaz.
Bin yaşına kadar ihtiyarlamaz,
Öleceğim diye düşünmez.
Abıhayatı içene,
Kargış edilse değmez,
Savrulsa mızrak delmez,
Kılıç vurulsa geçmez (Yıldız 2009: 333).

şeklinde olağanüstü özellikleriyle bahsedilen sonsuz bilinç kaynağına ulaşır.

Evensel anlamda bütün suların en saf hâlini temsil eden "Ab-ı hayatın simyadaki karşılığı, 'aqua permanes'tir. 'Can veren' diye bilinen bu suyun bir özelliği de katı olan her şeyi eritmesi, sıvı olan her şeyi pıhtılaştırmasıdır" (Jung 2009: 70). Bu mitolojik sudan içen Boston gençleşir, güzelleşir (Yıldız 2009: 333). Abıhayatın verdiği kozmik enerji ve sonsuz bilinç ile kendiliğe ulaşır. Böylece erginleşme aşamasını tamamlar, maddeye başlayıp mana ile anlam kazanan sembolik serüveninin son halkası olan "dönüş" aşamasına doğru yol alır.

1.4. Dönüş

Boston, sembolik yolculuğun dönüş aşamasında yeniden doğuşa eş bir mitik dönüde her şeyin başladığı yere varır. “Kahramanın başarılı macerasının sonucu, yaşamın dünyanın gövdesine akışının kilidini açmak ve onu serbest bırakmaktır” (Campbell 2010: 52). Öz yurdunda, bozulan nizamı tekrar tayin eder. Onun bu “kut”lu hükümdarlara mahsus muhteşem görüntüsü, babasının kıvancı olur. Bubaa Han’ın Boston hakkındaki şu sözleri onun ulaştığı erginliği dile getirmesi bakımından son derece değerlidir:

Kurbanın olduğum Boston’un
Aklı iyice kemale ulaşmış
İyilik ile kötülüğü
Çok yıllardan bu yana
Öz başından geçirip
Ayrıp kalmış (Yıldız 2009: 364-365).

Serüvenin sonunda eşlerini ve çocuklarını yanına toplayan Boston ailesine dirlik getirir. Onun evlatları da büyüdüklerinde birer “han” olurlar. Böylece bu büyük kahraman dört hanlığın ortasında doğudan-batıya dolaşarak hüküm sürer.

Sonuç

Kültüre ait kodların taşıyıcısı olan destan, muhtevasında bulunan çeşitli sembollerle bilince ulaşan bir anlatı türüdür. Bu bağlamda Boston Destanı, destana adını veren kahramanın sonsuza ulaşan varlığını kahramanlık mitosuna uygun bir gerçeklik çerçevesinde gün yüzüne çıkarmaktadır. Boston’un kendileşme süreci, monomitin çekirdeğini teşkil eden yapının tüm aşamalarında arketipsel semboller ile anlam kazanmaktadır. Bu noktada insanın varoluşsal açıdan özüyle ilgili olan arketiplerin dünyayı anlamlandırmaya ilham veren bir güç taşıdığı da açıktır. Hem arketipsel sembollerle hem de zıtlık ve bütünlük prensipleri çerçevesinde iyinin ve kötünün bütün tezahürleriyle birlikte işlendiği Boston Destanı, Türk kültürünün müthiş değerini ortaya koyan anlatılardan biridir. Türk halk anlatıları sembolik ve arketipsel bakımdan çözümlendikçe bu değerlerin boyutları daha iyi anlaşılacaktır.

KAYNAKÇA

- Bayat, Fuzuli. *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2006.
- Bayat, Fuzuli. *Türk Mitolojik Sistemi 2*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2012.
- Campbell, Joseph. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. (çev. Sabri Gürses). İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2010.
- Çetindağ Süme, Gülida. “Köroğlu Destanı’nda Mezar Motifinin Sembolik Değerleri”, *The Journal of Social Science*, 42 (Ekim 2019): 216-228.
- Çoruhlu, Yaşar. *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2011.
- Duymaz, Ali. “Türk Folklorunda Dış Ruh Tasarımı”, *Bilig*, 45 (2008): 1-22.
- Eliade, Mircea. *Dinler Tarihi İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*. (çev. Mustafa Ünal). Konya: Serhat Kitabevi, 2005.
- Eliade, Mircea. *Doğuş ve Yeniden Doğuş*. (çev. Fuat Aydın). İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2015.
- Ergin, Muharrem. *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2011.
- Ersoy, Necmettin. *Semboller ve Yorumları*. İstanbul: Zafer Matbaası, 2000.
- Fordham, Frieda. *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*. (çev. Aslan Yalçın). İstanbul: Say Yayınları, 2011.
- Gökeri, A. İpek. *Arketiplere Dayanan Yeni Bir İnceleme Yönteminin Tanıtılarak İngiliz ve Türk Edebiyatında Bazı Romans ve Epik Niteliğinde Yapıtlara Uygulanması*. (Ankara Üniversitesi DTCF Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: 1979.
- İçel, Hatice. *Türk Folklorunda Sandık*. Konya: Kömen Yayınları, 2017.
- İnan, Abdulkadir (2006). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.
- Jung, Carl Gustav. *Analitik Psikoloji*. (çev. Ender Gürol). İstanbul: Payel Yayınları, 2006.
- Jung, Carl Gustav. *Dört Arketip*. (çev. Zehra Aksu Yılmaz). İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
- Jung, Carl Gustav. *Maskülen, Erilliğin Farklı Yüzleri*. (çev. Didem Gamze Erdinç). İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2015.

- Özcan, Tarık. “Oğuz Kağan Destanının Kahramanlık Mitosu Bakımından Çözümlemesi”, *Millî Folklor*, 57 (Bahar 2003): 76-81.
- Özdemir, Serdar Deniz. *Türk Halk Anlatılarında Dev Motifi*. (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elazığ: 2019.
- Pala, İskender. *Dört Güzeller Toprak, Su, Hava, Ateş*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2010.
- Sagalayev, Andrey Markoviç. *Ural-Altay Mitolojisinde Arketipler ve Semboller*. (çev. Ali Toroman). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2017.
- Saltık, Mehmet. *Kuş Dili Kılavuzu, Simyanın Ayak İzleri*. İstanbul: Hermes Yayınları, 2005.
- Saydam, Bilgin M. *Deli Dumrul’un Bilinci, Türk-İslam Ruhu Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi*. İstanbul: Metis Yayınları, 2011.
- Schimmel, Annemarie. *Sayıların Gizemi*. (çev. Mustafa Küpüşoğlu). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2011.
- Şimşek, Esmâ. “Kültürümüzde Yol ve Bu Bağlamda; ‘Uzun İnce Bir Yoldayım’ Adlı Şiirin Sembolik Çözümlemesi”, *AKRA*, 13 (2017): 55-69.
- Von Franz, Marie-Louise. *The Interpretation of Fairy Tales*. Boston, MA, USA: Shambala Publications, 1996.
- Yıldız, Naciye. *Kırgız Destanları 7 Boston* (haz. Akmataliyev vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.